

**Ōrigenus Tōn Eis Tas Theias Graphas Exēgētikōn Hapanta
Ta Hellēnisti Heuriskomena**

Origenes

Coloniæ, 1685

Sectio tertia. De Origenis Exegeticis quæ supersunt, deque vetustis
ipsorum interpretationibus

[urn:nbn:de:hbz:466:1-79842](https://nbn-resolving.de/urn:nbn:de:hbz:466:1-79842)

ORIGENIANORUM

244

tum; quod iterat libr. I. Apol. adv. Rufin. cap. 4. & 5. Fragmentum è libro tertio in Epistola ad Colosenses adducit Pamphilus in Apologia. In priorem ad Thestalonicenses Epistolam *ξερντα* edidit Origenem discimus ab Hieronymo, cuius hæc verba sunt Epist. 152. ad Minerium & Alexandrum: *Origenes in tertio volumine ξερντα Epistola Pauli ad Thestalonicenses prima, post multaque vario prudentique sermone disseruit, hoc intulit: de quibus nulli dubium est Acacium pleraque libasse.* Atque hæc *ξερντα* libr. 2. contra Celsum laudantur. Decerpit è libro Origenis in Epistolam ad Titum laciini locupletavit Apologiam suam Pamphilus, easque ita commendavit: *Qua quidem non in publico dicta sunt ab eo, id est, in communi Ecclesiæ auditorio, ne forte puerus propter audientes favorabilem aptasse sermonem: sed ex illis hæc libris protulimus, quos in secreto apud semetipsum nullo arbitrio intercedente dictabat.* Denique in Epistolam ad Ebræos Commentaria & Homiliae emisit. *Commentariorum fragmentis in Apologiam usus est Pamphilus.* Quæ si quis ex Homiliis profecta esse velit; sciat ille, nulla ex Homiliis testimonia Pamphilum hoc Opere protulisse: id ipse asseverat: *Incipientes igitur indicis scriptorum suorum ostendere quid de singulis senserit, ex his præcipue libris testimonia congregabimus, quos accusatores ejus quam maxime criminantur, id est, quos per separatum & quietem in secreto conscripsit; hos enim afferunt maxime à predicatione Ecclesiastica dispare.* Quamvis autem Homiliae aliquot per otium, ut dixi, lucubraverit, in secreto tamen conscripsæ dici non possunt, quæ ad id conscribebantur, ut populo universo audiente recitarentur. Homiliae autem Origenis in illam ad Ebræos Epistolam allegat Eusebius libr. 6. Hist. cap. 25.

Utrum Apocalypses mysteria scriptione aliqua Adamantius aperuerit, incertum est; constat illud modo, mente id destinatis ipsum, cum Matthæum interpretaretur, in senecta nempe ætate; Tractatu quippe 30. in Matth. futurum pollicetur, ut ad libri hujus enodationem animum aliquando appellat. Quod si spem fecellit eventus, consilium morte permanent crediderim. Tradit certe Epiphanius, ut supra dictum est, propositum fuisse Ori-

*Epiphanius.
Hær. 64.
cap. 3.*

SECTIO TERTIA.

DE ORIGENIS EXEGETICIS QUÆ SUPERSUNT, DE QUÆ VETUSTIS IPSORUM INTERPRETATIONIBUS.

D

I. *De Exegeticis in Genesim, II. Exodum, III. Leviticum, IV. Numeros: V. in Josue, Judices, Reges, VI. Psalmos, & Proverbia: VII. Canticum Canticorum: VIII. Isaiam, IX. Jeremiam, X. Ezechielem, XI. & Oseam. XII in Matthæum. XIII. Lucam, XIV. Iohannem, & Acta Apostolorum: XV. & in Epistolas ad Romanos, Colosenses, Titum, & Ebræos.*

I. **E**x immenso Origenianorum *ξερντα* numero, ne brevis hæc quidem, quam recensuimus, series ab injuria temporum fuit immunis; maxima siquidem scriptorum illarum pars intercidit, adeo ut per pauca admodum vetustatis subterferant invidiam, & velut laceræ naufragio tabulæ ad nos transmissæ sint. Laceras dixi, nam vel truncatae, & magna sui parte mutilatae, & male mulctatae sunt, vel perverbis interpretationibus deformatæ. Attamen ut in aurificum officinis pretiosa ipsa scobs est, & studiis colliguntur ramenta; ita nos aureas magni Origenis reliquias, quoad ejus fieri poterit, è tenebris ac pulvere vindicemus. Initium erit à Genesi. Hanc diximus superiore sectione tredecim Commentariorum libris fuisse ab Origine expositam. Ex his fragmenta duobus suis de præparatione Evangelica Eusebius inferuit: prius extat libr. 7. & capituli prioris Genesios verbi duodecimum explicat; Commentariorum autem partem esse ex stylo arguitur: posterius illuſtrat capituli ejusdem versum decimum quartum, jacet autem in libro sexto Eusebii. Habetur etiam in Philocalia capitulo 22. fragmenti hujus pars aliqua, unde discimus è tertio Tomo Commentariorum Origenis de promtum illud esse. Aliud præterea reperitur Philocalia cap. 14. ubi ex eodem Tomo petitum id esse significatur. Ex horum librorum Præfatione exiguum fragmentum, & aliud quoque è libro primo recitat Pamphilus in Apologetico. Scriperat Origenes Homiliarum mysticarum in Genesim libros duos: illarum partem esse septendecim eas quæ supersunt arbitratus est Sextus Senensis. Huic ego neutiquam assentiri possum: Homiliae enim quas habemus, ex tempore videntur fuisse pronuntiatæ, & ab actuariis in literas relatae; mysticæ vero meditato per otium elaboratae, & ab Origene ipso editæ sunt. Editio Merlini Hieronymo tribuebat earum interpretationem quæ supersunt; hanc Rufino deberi agnoverunt Erasmus & Ge-

LIBER TERTIUS.

245

A & Genebrardus. Id probatur ex ipsius Prologo ad Ursacium: *Nam & promisisti me memini;*
ut si quis sint Adamantii senis in Legem Moysi dicta colligerem, atque ea Latino sermone nostris legen-
da transferrem: & deinde: Igitur ut possum quae injunxi sit, explicare contento. Iam enim ex omni-
bus quae in Lege scriptae reperi, sola ut puto in Deuteronomio desunt oratiunculae. Atqui Latine redi-
tas habemus Homiliae in quatuor priores libros Pentateuchi; quis ergo Rufinum Inter-
pretem autem inserviatur? Probat ipsum hoc Peroratio subiecta interpretationi Commentario-
*rum Origenis in Epistolam ad Romanos, quam Rufino adscribendam esse suo loco docebi-
mus: is in ea se Origenis Homiliae in Genesin, Exodum, & Leviticum Latine convertisse
scribit. Nulla itaque adhibenda est fides antiquo Codici Bibliothecae Regiae, in quo illa
ipsa de qua agimus Homiliarum Origenis in Genesin interpretatione Hieronymo adscribitur.

B Observet interim Lectio, postremam Homiliam bonas sui parte esse mutilatam; nam omnes
 Patriarcharum benedictiones pro instituto non persequebuntur, & solenni caret clausula, quam
 Homiliis suis omnibus Origenes imponere conuevit.*

II. Commentariorum in Exodum lacinias aliquot vigesimo sexto Philocaliae capiti Ba-
 silii & Gregorii intexerunt. Homiliae vero duodecim Latina editione continentur.
 Nomen Interpretis adscriptum non est, sed ex Prologo Rufini ad Ursacium, & ejusdem
 Peroratione ad interpretationem Commentariorum Origenis in Epistolam ad Romanos,
 quae mox laudavimus, manifestum est non alium Interpretum quam Rufinum queri debe-
 re: id quod vel ex ipsa stylu similitudine statim deprehendas. Fallitur ergo Sixtus Senensis
 Hieronymo interpretationem hanc tribuens.

C III. Ad interpretationem Homiliarum Origenis sexdecim in Leviticum Rufino itidem
 adjudicandam, & arguendum. Sextum qui eam Hieronymo adscribit, valere debent eadem
 argumenta. Qualiter autem in interpretandis Homiliis illis, & quae in Genesin, & quae in
 Exodum habita sunt, se geslerit Rufinus, id ipse declarat in Peroratione mox citata: *Fateor*
namque Heraclius fratrem amantissime, quod dum tuus desideris satisfacere cupio, oblitus sum pane man-
dati quo praecepitur: Onus supra vires tuas ne levaveris: quamvis nobis nec in ceteris quae re insuffi-
te, imo potius penitus diurni operis exigente, in Latinum vertimus, defuerit plurimus labor, dum
supplerem cupimus ea que ab Origeni in auditorio Ecclesie ex tempore, non tam explanationis, quam
adificationis intentione perorata sunt: sicut in Homiliis, sive in Oratiuncula in Genesin & in Exo-
dam secundum, & praeceps in his que in librum Leviticum ab illo quidem perorandi styllo dictata, a nobis

D vero explanationes & reliete, quod in Homiliatico dicendi genere ab illo saepe fieri solet, Latino Le-
 toris & fiducia generarentur. Egregium scilicet Interpretem, de suo quidquid libitum est largi-
 entem. Hoc illi debemus tamen, quod legitimo suo auctori restituta sunt; quae inter Cy-
 rilli Opera falso venditabantur. Itaque Bellarminus, quilibet, 4. de verbo Dei, cap. 11, essent-
 ne Origenis definire non ausus fuerat, easdem in libro de scriptor. Ecclesie, absque hesitatione
 huic attribuit. Unde explodus Heterodoxus quidam, qui eas posuit nuper inter Opera
 Origenis supposititia, Ceterum primum Philocaliae caput fragmentum exhibet ex Homilia
 secunda in Leviticum, quae quidem ab Homilia secunda Rufiniana collectionis plane diver-
 sa est. Decurtata ea particula & mutilatam a Rufino Homiliam hanc opinati sunt qui-
 dam; sed multo verisimilius est plures fuisse Homiliarum istarum collectiones, & in una
 quidem secundum tenuisse locum Homiliam illam, unde prodiit Philocaliae fragmentum,
 quae a Rufiniana collectione abfuerit. Homiliae quidem in Numeros, quae superant, a se
 collectas & digestas Rufinus ipse praebeat, ut mox dicemus. Homiliae in Jeremiam ab Hie-
 ronymo Latine redditae, alio ordine in Editione Latina, quam in Codicibus Graecis collo-
 catae sunt: quod & alibi factum observabimus. Idem itaque Homiliis in Leviticum contigif-
 se, & pro Interpretum, studiosorumve libita variis modis fuisse selectas, & ordinatas existi-
 mare proclive est.

F IV. Ex Prologo quem praefixit Rufinus interpretationi sua octo & viginti Homiliarum
 Origenis in Numeros, quae ad hanc diem superant, & ex ipso etiam stylo intelligitur vehe-
 menter eos falli, quicunque alium Interpretum assignant quam Rufinum. *Quacunque, in-*
*quit, in Numerorum libro, sive Homiliatico stylo, sive etiam ex his que Excerpta appellantur, scri-
 pte perimus, hoc perurgente te (Ursacium alloquitur,) Romana ut potius voce ex diversis in*
unum ordinem collecta digestissimus. Has nempe quae habemus Homiliae undecunque collectas
 pro arbitrio suo in ordinem dispositas, simulque etiam Scholia ipsa permisit; quod Rufino
 Interpretus dignum erat. Inanis itaque est Andreæ Riveti Observatio, Autorem Homiliarum
 istarum Latinum esse ex eo arguentis, quod Homil. 12. differentia notetur inter,
 excidere, & exsidiere: quae Rufini Interpretis munificentiae accepta referenda sunt. Orati-
 unculas vero in Deuteronomio quo minus Latine exposuerit, quemadmodum animo de-
 finaverat, mors impedimento fuit.

V. Homiliae Origenis in Ioseph sex & viginti Latina nobis exhibet Editio. Hieronymo
 h. 3 inter.

ORIGENIANORUM

246

interpretationem tribuit titulus Prologi: sed tam interpretatio, quam interpretationi praefixus Prologus prorsus Rufinum auctorem habent. Ac ita stylus quidem stylo superiorum Homiliarum cum orationis contextu, tum dictiorum delectu per quam similis est. Nec interpretem se dissimulat ipse Rufinus in Peroratione sua interpretationis Commentariorum Origenis in Epistolam ad Romanos. Prologus quoque Rufinianas merces olet. Cur Hieronymus motributus sit, caussa id fuisse puto. Scripserat in Prologo Galeato Hieronymus: *In Templo Dei offert unusquisque quod potest; alii aurum, argentum, & lapides pretiosos: alii byssum & purpuram, & coccum offerunt, & hyacinthum: nobiscum bene agitur, si obtulerimus pelles, & caparum pilos.* Hæc in Prologo suo expresit Rufinus, & dilaravit. Idem Chromatium alloquitur, quem Præfationibus suis in Paralipomena & in Tobiam Hieronymus compellar. Hos illi titulos largitur Rufinus: *O misemper venerabilis pater Chromati; istos Hieronymus* B *in Prologo libri 2. Comment. in Habacuc: Mihi Chromati, papa venerabilis. Ex his natus error.* Nec id casu tamen, sed dolos Rufini artibus factum conjicio, qui cum se Origenismi vulgo suspectum esse, propterea que miseras vendibiles merces suas intelligeret, fucum incautis lectoribus facere voluisse verisimile est; Hieronymi autem adversarii sui nomen præscripsit, quo cum quoque in Origenismi suspicionem vocaret, à quo tam sepe doctrina hujus fuerat criminatus. Simili vafrtie aduersus eum usus est in Peroratione interpretationis Commentariorum Origenis in Epistolam ad Romanos, ut suo loco à nobis dicerut. Rufini autem non minus familiaris fuisse videtur Chromatius, quam Hieronymi, utpote Episcopus Aquileja, quæ Rufini patria fuit. Gratianus Caus. 23, quæst. 1. ex Homilia 15. Origenis in Iosie locum afferat, quem Gregorio adscribit. Nempe locum hunc sibi usurpaverat G Gregorius, quem aliunde arreptum esse Gratianus advertebat. Homiliae vigesimæ insigni parte constat duodecim Philocalia caput. Hanc si cum Rufini interpretatione conculeris, verēdū hæc in laudata totes Peroratione de se prædicaverit Rufinus, deprehendens: *Nam illa quæ in Iesu Nave, & in Iudicium librum, & in trigessimum sextum, & in trigessimum septimum, & trigessimum octavum Psalmum scriptissimus, simpliciter expressimus ut invenimus, & non multo cum labore transtulimus.* Rufinum quidem interpretationis hujus auctorem agnoscit. Erasmus: at Præfationem confitam à Bibliopolis & suppositam existimat, idcirco quod solleccinīs & sermonis inceptiis scatent, & quod Homiliae istas in Iosie extemporales esse significet, cum scribat tamen Athanasius diligentissimum Origenem fuisse. Futilia sane argumenta. Quali non orationem suam scribilibginibus quoque inquinaverit Rufinus; quasi non homiliae & ex tempore prouinciaverit Origenes, & per otium lucubraverit, ut infra demonstrabimus. Hæc Erasmi censura quantumvis inepita, in epitionem etiam istam à Magdeburgensis exprelit: *In librum Iesu Nave Homiliae 20. supersunt, quas non esse Origenis Erasmus indicat, ex solleccinīs dictiorum, & locutionum impropriate, & sermonis inceptis; item ex singulis allegorīs; tum quod Hieronymus in Catalogo Scriptorum nullam hujus operæ mentionem facit.* Quod de Præfatione dixit Erasmus, de Homiliis dictum arbitrii sunt Magdeburgenses. Id longe abest ab Erasminentia: nam hoc argumento suppositiam putat Præfationem, non quod Homiliae istas Origeni falso ipsa adscribat, sed quod ex tempore ab ipso recitas fuisse doceat. Tum addit: *His adjicam quod ut Hieronymus in Catalogo Scriptorum nullam hujus Operis facit mentionem, ita Rufinus in Peroratione quam paulo ante citavimus, profiteretur hujus libri, & sequentis Iudicium Interpretem.* Ait Erasmus opera sua recentem Hieronymum in Catalogo Scriptorum nullam Interpretationis hujus fecisse mentionem; Rufinum vero in Peroratione subiecta Commentariis Origenis in Epistolam ad Romanos se eum auctorem esse professum. Atque ait id quidem, ut Rufinum, non Hieronymum, Interpretationis hujus auctorem esse probet; non ut falso Homiliae ipsas Adamantio adscribi demonstraret, quod putaverunt Magdeburgenses. Sic demum concludit: *Hec pluribus inculcare visum est, ob morosa quorundam etiæque justitia, qui animum tribuant quibuslibet titulis ac Præfationis unculis.* Quibus verbis satis ostendit se de Præfationis, non de Homiliarum Auctore disputatione.

Perkins. in *tafel.* Et tamen Magdeburgensium sententiam amplexum esse video Gulielmum Perkinsium, aliumque etatis hujus Heterodoxum, virum bene doctum, cuius nominis parco. Ex eadem Rufini Peroratione proxime commemorata Homiliarum novem in *Judices Fidei de euentu to fides Romanorum et tholocismo.* auctior esse Origenes, Rufinus Interpres, & quidem, si quid ipsi credendum, satis accuratus deprehenditur. Nec aliunde profectam dicas Homiliam unicam in Reges Latine editam, sive opus ipsum, sive interpretationem speciem. Illud in ea maxime animadverti velim, quod habetur circa initium: *Nolite ergo in nobis illud requirere, quod in Papa Alexandro habetis. Fatum enim quod omnes nos superat in gratia lenitatis.* Alexandrum Hierosolymitanum Presullem significat, à quo ad Presbyterii ordinem fuerat promotus. Quod cum ignoraret Andreas Rivetus, frustra ex iis occasionem sumvit Homiliæ hujus Origeni abjudicandæ. At quis ille, inquit, *Alexander Papa?* Si primus Episcopus Romanus ejus nominis, multo antiquior est: sive vero Episcopus *Alexandrinus*, multo recentior; succedit enim Achille anno Christi 311. cum Origenes extre-

LIBER TERTIUS.

247

A **extremum diem obiisse et circa annum 256.** Alteram Homiliam de Engastrimytho, quam è **Vaticana Bibliotheca eratam publicavit Allatius, & Codicis fides, & stylus ipse, & Eustathii Diagnosticus Origenis esse demonstrant.**

VI. Agnoscimus etiam ex proxime allato Rufinianæ Perorationis testimonio Homilias novem in Psalmos 36, 37, & 38. Origeni merito abscribi, Rufino vero interpretationem; eamque simpliciter fuisse expressam. In gratiam Aproniani viri nobilis, & causæ suæ sayentis laborem hunc suscepimus à se declarat in Prologo his Homiliis præfixo. Tangendus hic obiter Erasmus, qui in Censura super his Homiliis, criticæ sue nimium permittit, earumque auctorem, & interpretrem, dubios facit: *Nec ipse, inquit, qui prefatur, profitetur se habere Homilias simpliciter vertit, si habeantur apud Gracos, nec illuc exprimit nomen Auctoris.* Verum quidem;

B at meminiisse debuerat Erasmus Auctorum nomina Operum initis præscribi solere, ac proinde præfatem Rufinum neceesse non habuisse profiteri has Homilias se ex Origeni vertisse, cum id titulus clamaret. Futilius etiam est argumentum peticum ex Peroratione, in qua nomen Auctoris non expressit. Agebatur de Operibus Origenis à se interpretatis; Origenem ipsum nominaverat: Homiliaruum ipsius in Genesim, Exodum, & Leviticum mentionem fecerat; addit deinde: *Nam illa que in Iesu Nave, & in Iudicium librum, & in trigesimum sextum, & in trigesimum septimum, & trigesimum octavum Psalmum scriptissimus, simpliciter expressimus ut invenimus.* Facile sane intelligitur hæc quoque Opera, itidem ut proxime commemorata, Origenis esse, cuius nomen ad singula apponere superfluum fuisset & molestum. Quod si hæc Origenianæ nominis prætermisito dubium Auctorem facit, cur de Auctore Homiliarum in Psalmos dubitavit Erasmus, de Auctore Homiliarum in librum Iudicium neutiquam dubitavit? par enim erat utroque ratio. Eodem modo de Auctore interpretationis ratiocinamus: quænam enim hæc est ἀπολογία, reliquarum Homiliarum in Peroratione memoratarum interpretationem tribuere Rufino; hanc vero illi, earum itidem ut aliarum interpretem se profidenti abjudicare? Magni profecto & excellentis ingenii vir fuit Erasmus, sed præcipitis judicii. Hanc tamen ejus censuram sequuntur Magdeburgenses, sequitur & Robertus Cucus Anglus; eamque hoc fulcit argumento: *quod in diversis textibus explicandis, quomodo Latine, quomodo Graece se habent, enarrat. Exempli gratia in Psalmum 6.* Hic (inquit, verbafaciens de textu quodam in Deuteronomio) ubi Latine dicitur: *In zelum adduxerunt me, & ego in zelum adducam, in Graeco idem ipse sermo est, quis & in Psalmi initio est dicitus:*

D **Amulati sunt me, & ego amulabor eos.** Parum enimvero perspecta fuit huic censori Rufini licentia, cui solenne est ejusmodi additamenta ad Auctoris contextum adjicere. Hoc amplius, Erasmus ex Origenianis in Psalterium Commentariis de promtu hunc Homiliarum librum, liberius conversum, & in Homiliis disiectum, immanni proflus audacia conjectat. Nam ejusmodi feratur conjectorum licentia: jam vero quid erit certum, quid constans in literis? antiqui rerum confundentur fines, & omnia susque deque vertentur. Merito itaque hanc Erasmi censuram confutat Genebrardus in Collectancis, multisque ac solidis rationibus has Homilias auctori suo Origeni asserit. Atque ex eo quoque refellitur Gulielmus Perkinus Anglus, qui Homilias duas in Psalmum 38. ex genuinorum Origenis Op-

E **five Antiquitates Constantinopolitanas subiunxit, in quibus inter libros illustris, Principis de ementia to Romani, fidei Ca-**

Domini Jacobi Marmoræ hunc recenset, cui titulus est: *Origenis explicatio in Psalterium tholosimino.* David. Tum subiicitur: *Et rursus in explicationem Origenis habet solutionem explicationis Iohannes Mabropoda Metropolitanus sanctissima Metropolitica Ecclesia Euchairiarum: atque ipse Origenes, uti habet suam explicationem, filius est S. Hippolyti Philosphi, & Martyris.* Hec ipsa ad calcem Apparatus sui adjecta Possevinus, cum variarum Bibliothecarum Catalogos perticeret. Quia cum satis obscura sint, ego sic intelligo, Origenem in hac Explicatione Psalterii imitatum esse Hippolytum, quem Commentarios in Psalterium scripti tradit Hieronymus. Eundem autem Hieronymum alibi probavimus falso ibidem docuisse Origenem in Hippolyti emulacionem ad interpretandas Scripturas lese accinxisse. Igitur vel Catalogi concin-

F **Hierton. de script. Ec- clej. c. 36.** **nator, vel qui Codicem ipsum descriperat, Origenem puravit in explicando Psalterio Hippolyti imitatem & filium fuisse. Scribunt præterea Josias Simlerus, & Conradus Frisius in Epitome Bibliothecæ Gefnerianæ, aliqui, Origenianam Psalterii expositionem in Cæsarea Viennensi Bibliotheca asservari.**

Porro è Tomis in Psalmum primum habemus partes aliquas apud Epiphanius Hæc. *in Origenem.* 64. cap. 6. & Philocalia cap. 2. & 3. & apud Eusebium libr. 6. Histor. cap. 25. & iterum apud Epiphanius in eadem Hæc. cap. 10. & apud Pamphilum in Apologeticu, ubi sextam adversus Origenem criminationem refellit. Kursum insigne segmentum è Tomo in Psalmum quartum capite 25. exhibet Philocalia; & aliud è Commentariis in Psalmum sextum Apologeticu Pamphili, septimam confutans adversus Origenem criminationem; & aliud

jrc-

246 iterum idem Apologeticus, sextam criminacionem tractans, è Commentariis in Psalmum decimum quintum, & aliud denouo ibidem, è Commentariis in Psalmum decimum octavum; & rursum aliud Philocali capite primo, è Commentariis in Psalmum quadragesimum. At Eusebius libr. 6. Histor. cap. 38. profert particulam ex Homilia ad Psalmum 82. Hæ omnino reliquia è tot Homiliis & Tomis temporum injuria subdulæ sunt. Commentariorum in Proverbia fragmenta duo in Apologetico suo Pamphilus ab interitu vindicavit. Aliud quoque in Catena Mazariniana in Lucam extat; sed Catenarum fragmenta recensere nobis hic propositum non est.

VII. E parvo Tomo in *Canticum*, quem juvenis scriperat Origenes, particulam quan-
dam habemus Philocaliae capite septimo. E secundo vero Tomo *Commentariorum* quos
decem voluminibus grandior natu digesti, aliud segmentum reperimus vigesimo sexto ca-
pite Philocaliae, que in eo finem facit. Eorundem vero voluminum decem Prologum, cum
sequentium Tomorum initio Latina Origenis repræsentat editio, a Rufino interpretatum:
sed deformatum, & pro Homiliis perperam venditatum. Cur ita sentiam, cauñas afferam
advertis nonnullos, qui de Operis hujus Auctore falsa senserunt. Ejus quidem scriptor esse
Origenes ex stylo deprehenditur, & ex allegorici & tropologicis expositionibus, in quas
ab historicis excurrit. Id probant præterea sententia carum consimilis & germana, qua
in duabus Homiliis ab Hieronymo conversis occurunt: *Epithalamium*, inquit in Prologo,
libellus, id est, nuptiale carmen, in modum mihi videtur Dramatis à Salomone conscriptus, quem
cecinet in flas nubentis sponsa & erga sponsum suum. In Homilia vero priore ab Hieronymo
Latine redita: *Haec quippe in hoc libro*, inquit, *fabulapariter & Epithalamio sunt persona, ex quo*
& Gentiles sibi Epithalamium vindicarunt, & istius generis carmen assuntum est. *Epithalamium*
siquidem *Canticum Canticorum*. Primum Cantici verum expones in *Prologo*. Homilia qua
Prologum excipit, scribit *τὸν ἑρμηνευόντα* variis nominibus in Scriptura sancta signari, vel voca-
bulo cordis, vel pectoris ac finis, si de discubentibus in convivio agatur; velut cum super
pectus Iesu recubuisse dicitur Johannes, Christi *ὑπερμηνεύοντα* esse intelligendum: in Levitico
idem exprimit pectusculum & arnum, qui Sacerdotibus separatur: in Cantico vero per
ubera. Tum ita concludit: *Cor tuum, ο Σόψαντε, οὐδεὶς, dogmata que in te sunt, vel do-*
ctrinae gratia superat omne vinum, quod cor hominis letificare solet. Sicut enim in his de quibus dicit:
Quia Dicūm videbunt, cor competenter dictum esse videatur, & inter discubentibus finis ac pectus pos-
natur pro habitu sine dubio discubentium, formague convivii: & rursus ut apud Sacerdotes pectus-
culum & brachium mysticis designatur eloquisi; ita etiam arbitror in presenti loco, ubi amanitum ha-
bitus & colloquia describuntur, gratissime hoc ipsum principale cordis in umeribus appellatum. Ecce
tibi res easdem in Homilia priore ab Hieronymo converti, super eundem Cantici verum:
Congruē sermo divinus unam eandemq; rem pro locorum qualitate diversis vocabulis nuncupat,
Quando hostia effutur in Lege, & vult intellectum ostendere, pectusculum separationis affatur.
Quando vero recumbit aliquis cum Iesu, & sensum ejus communione perfruitur, non pectusculum
ut supra, sed pectus alloquitur. Porro cum sponsa loquitur ad Sponsum, quia nuptiale carmen induci-
tur, non pectusculum, ut in sacrificio; non pectus, ni in Iohanne discipulo, sed ubera nominat, dicens;
Quia bona ubera atua super vinum. Communica ut sponsa cum sensibus sponsi, & scias quia inebriant
arg. letificant istiusmodi cogitatus. Quis non utrumque locum in eadem incide formatum di-
cat? Merlinus demum in aliquo quicunam Codice nomen Hieronymi Operi huic adscriptum
se reperire dicit, sed in omnibus tamen vetustis, & probatis voluminibus Origenem aucto-
rem signari fatetur. Dubitandum itaque non est, quin Origenem Opus istud de quo agimus,
auctorem habeat.

ORIGENIANORUM

250

Homiliis Isaiam explicasse. E libro primo Commentariorum fragmentum afferit Pamphilus in Apologetico; & aliud paulo post ē libro vigesimo octavo. Ex Homiliis superfluit omnino novem in Editione Latina. Interpretis nomen non adscribitur, quem Hieronymum esse censco. Idipsum censet Erasmus, atque Hieronymum in Catalogo Scriptorum Ecclesiasticorum fateri se hoc fragmentum vertisse ex Commentariis Origenis in Iaiam. Evidem id solum in eo Catalogo reperio, ubi de seipso agit Hieronymus: *In Hieremiam & in Ezechiem Homilia Origenis viginti octo, quas de Graeco in Latinum verti; de Seraphim & Oanna.* Atqui Homiliarum quæ extant, prior agit de Seraphimiis stantibus super solum Domini, Iaiae 62. sed leve est hoc argumentum, ad probandum istas novem Homilias Hieronymum convertisse. Verisimilior mihi conjectura capitur ex stylo, & ex delectu quendam dictiōnem, quas frequentius sibi Hieronymus ascerere amat, quod optimum est internoscendis Scriptoribus argumentum. Dictiones illæ sunt: *absensus, dominicus, nuncupatus, principale pro eo quod est, rōm̄, mons, principia alii, principalis, prophetes, reprimis, zo, reprimis, speculatorius, turpiloquium, Zabulus, cuncta Evangelicorum*, aliaque ejusmodi. Notet diligens Lector Homiliam nonam multilam esse in editionibus Merlini, Erasmi, & Genebrardi, & postrema parte truncatam, eique supplendat detracētam fuisse partem postremam Homiliæ nonæ (juxta Hieronymi collectionem sextæ) in Jeremiam, ab his verbis: *Conversi sunt ad iniquitates parum priorum.* Jamdiu vero in his Homiliis error iste inolevit: Codices siquidem manu exarati Bibliotheca Regia eadem deformitate vitiati sunt. Nempe facile contigit ut librarius imprudens ad describendam postremam partem Homiliæ Origenis in Iaiam nonæ, ab Hieronymo conversæ accedens, casu inciderit in postremam partem Homiliæ Origenis in Jeremiam nonæ, ab Hieronymo itidem conversæ. Unde non inane quoque sumitur argumentum Homiliarum in Iaiam non secus interpretrem esse Hieronymum, ac Homiliarum in Jeremiam. Profecto causa fuit hic error, cur postrema pars Homiliæ in Iaiam nonæ intercederit.

IX. Observavimus supra quinque & quadraginta in Jeremiam Homilias Origenem eli-
matis. Ex ingenti hac Homiliarum striae quatuordecim Latine refudit Hieronymus, ut
ipse de se testatur in Præfatione Homiliarum Origenis in Ezechiem, & in libro de scriptor.
Eccl. Novemdecim Graec edidit Balthasar Corderius ē Scorialensi Bibliotheca, suamque
interpretationem adjunxit. Cyrilli vero præfixit nomen, deceptus ab antiquo Codice, opti-
mæ cæteroquin noræ. Ista nominum commutationes ex eo oriuntur persæpe, quod in
idem compacta volumen plurima variorum opera, partim auctorum suorum inscripta no-
minibus, partim destituta, librarios facile fallant, carentem auctoris sui nomine scriptiōnem
ad eundem pertinere credentes auctorem, cuius nomen præ se fert scriptio proxime ante-
cedens. Non in his vero duntaxat, sed in aliis etiam lucubrationibus, Origenis nomen
cum Cyrillinomine permistum ac confusum est. Sexdecim Origenis Homilias in Leviticum
vetustæ Cyrilli habent editiones, & Cyrillo adscribunt. Commentarium quen-
dam in Marcum (quem aliquando cum Deo publici juris faciemus) Origeni Codices
quidam, Cyrillo nonnulli, Victor Antiocheno alii tribunt. Novemdecim itaque Ho-
milias Cyrillo perperam adscriptas Adamantio restituendas judicamus hoc argumento,
quod inter quatuordecim Origenis Homilias ab Hieronymo conversas duodecim exis-
reperiantur, quas Graec Corderius publicavit. Accedit Vatican Codicis auctoris,
has ipsas novemdecim in Jeremiam Homilias habens, & Origeni aspignans. Septem ex illis
emisit in lucem Michael Ghislieri in Catena sua in Jeremiam; eas nimur quæ in Hiero-
nymianis debeat. Eundem inter illas ordinem ponit Codex uterque, atque eum legit-
imum, & Jeremiæ locis quos enarrant, consentaneum. Nam quem tenuit Hieronymus,
confusus ille est, vel ipso fatente: *Itaque, inquit, post quatuordecim Homilias in Hieremiam,
quas jam pridem confuso ordine interpretatus sum.* Unde manifestum est, titulos his Homiliis
præfixos Hieronymi non esse. Ad hanc fragmentum ex Homilia trigesima nona, capite de-
cimo Philocalia exhibetur.

X. Tomi Origenis in Ezechiem vigesimi particula quadam constat undecimum Phi-
localia caput. Hieronymus vero quatuordecim ejusdem Homilias in hunc ipsum Pro-
phetam Romanis verbis expressit. Testis Prologus in earum Homiliarum fronte colloca-
tus: *testis & liber de Scriptor. Eccl. cap. 146.* Testis quoque Rufinus Invect. 2. qui & ad
Vincentium Prologum scriptum fuisse docet. Miratur Erasmus quid sit cur Hieronymus,
alias creber Præfationibus, nihil ad Homilias in Iaiam, & Jeremiam a se Latine redditas
præfatus sit; in Prologo autem ad Homilias in Ezechiem erasmus queritur Hieronymi
nomen, & ejus quoque quem Hieronymus alloquitur. Suspiciatur vero Prologos fuisse sub-
latos ab his ad quos scriperat, postquam Origenis nomen factum est Romanis invictis, &
verisimile esse in his Prologis Hieronymum magnifice prædicasse Origenis ingenium.
Ego vero singulis libris Origenis a se expositis Prologos prætexuisse Hieronymum
fateor

Erasm. in
Cen. ur.
libr. Orig.

LIBER TERTIUS.

251

A fateor, nam id afferit Gennadius in Catalogo virorum illustrium: at quos prætexuit, non de industria, sed cau & librariorum oscitania censeo fuisse sublatos; alioquin sublati quoque fuisse Prologus ad Damasum Homiliis Origenis in Canticum præfixus; & iste alter ad Homilias in Ezechielem. In editione Merlini Prologo præfixus est hic titulus: *Prologus Translatoris ejusdem: ejus nempe qui antecedentes Origenis Homilias in Jeremiam vertit, quem comitat Hieronymum fuisse.*

B XI. Ostendimus superius ex Proemio Commentariorum Hieronymi in Oecam, parvum scripsisse libellum Origenem *επει τοις παντας οντας επομενην επει τοις επονεις*, & aliud præterea in eundem Prophetam volumen *αποφαλον κατα διτλανσον*. Ex utro petitum sit istud fragmentum, quo conflatur oecavum Philocalia caput, incertum est; ex alterutro perteum esse certum est: nam quamvis id eis præmissum sit: *επει τοις επει τοις επονεις*, Hieronymus aurem loco laudato nullos ab Origene in Oecam scriptos fuisse Commentarios afferat dicens: *Rogavi eum, (Didymum) ut quod Origenes non fecerat, ipse compleret, & scriberet in Oeca Commentarios, intelligendum est plenos in totum Oecam Commentarios Origenem non scripsisse, sed ex quos solum libellos.*

C XII. Viginti quinque in Matthæum Tomos Origenes elaboravit. Breve segmentum è primo Tomo adducit Eusebius libr. 6. Histor. cap. 25. eoque brevius aliud in idem profert Pamphilus in Apologetico. Aliud è secundo Tomo, Philocalia capite sexto exhibetur. Aliud afferit è septimo Tomo Pamphilus. Julius Cæsar Bulengerus in Disputationibus contra Cataubon Part. 2. Diatrib. 3. pag. 191. fragmentum afferit ex Origene ad cap. 6. Matth. & p. 166. aliud ex eodem ad cap. 23. atque aliud item pag. 167. ex isdem Expositionibus in Matth. cuius locum non indicat. Indilgens profecto Bulengerus, qui unde hæc habuerit sibi, Lectorem non monuit. An ex Codice aliquo manu scripto? vix credo: nam quicunque hodie superfluit, quicunque certe nihil noti sunt, vel a decimo tertio capite vel a sequentibus ducunt initium; in vigesimo secundo, vel citra definitum. Fortasse igitur ex Catena aliqua prodierunt isthac. Quanquam nihil habent ejusmodi, quotquot excusimus Catenas ego & Combefisius. In verutis Codicibus manu exaratis Tomus undecimus cum sex proxime sequentibus reperitur. Codex Ladenburgensis, quo usus est Erasmus, a Matth. 13, 36. auctor picabatur, quemadmodum & Holmienus: Regius priore undecimi Tomi parte multatus est. In Catalogo librorum Ducis Bavariae notatur Tomus undecimus initio D quoque mutulus, cum proxime sequentibus quinque. Erasmus in Epistola ad Franciscum Cigalimum affirmit nihil Origenis habere in decimum Matthæi caput. At Vaticanus Codex fertur constare Tomis decimo, undecimo, duodecimo, & decimo tertio. Scripserunt quoque Jostas Simlerus, & Conradus Frisius in Epitome Bibliothecæ Gesnerianæ, haberi in Italia Bibliotheca quadam decimum Tomum Commentariorum Origenis in Evangelium Matthæi; item fuisse apud Diegum Hurtadum Venetiis eundem Commentarium Tomum 1. (lego X) XI. XII. Quod si par est reliquorum inter se consensus, qualis Regie exemplaris cum Holmienti, ex uno eodemque Codice descriptos omnes censuetum. Porro levis licet Bellarmini conjectura, qua Commentarios illos ab Origene abjudicat, non tamen ~~avantibus~~ prætermittenda est. Sic ait ille in libro descriptor, Ecclesiast. ubi

E de Origeni: *Tractatus quintus in Matthæum videtur esse Latini auctoris: nam adducens Auctor verba Isaiae 48. Dominus visi me & spiritus ejus: in Greco, inquit, Spiritus Sanctus neutri generis est, non masculini, ut apud nos; ubi se inter Latinos numerat. Et si Tractatus quintus Latini auctoris est, non parva sapientia est reliquos etiam Tractatus ejusdem Operis, Latini auctoris esse.* Habetur hic Origeni locus Tom. 13. in Matth. 18. p. 323. 324. Quamvis hoc Bellarmini judicium palam refellat Codicis Graci lectio; ea tamen si carceremus, non plus valeret illud adversus hunc Adamantii librum, quam adversus reliquos, quos veterum Interpretum studio Latine redditios legimus: in iis liquidem frequenter ejusmodi occurruunt additamenta Interpretum, sua lingua hominibus gratificantium. Legat qui volerit pagellas aliquot à Rufino conservas, videbit quam saepe mantillas similes de suo accudat.

F Amplior est Vetus Interpretatio Commentariorum Origenis in Matthæum, quam Græcum ullum exemplar manu scriptum: Holmiense quippe omnium, quæ quidem ad meam pervenerint notitiam, prolixissimum, a Matthæi capite 13. vers. 36. ad caput 22. vers. 33. pertinet: præsæ autem Interpretatio à Matthæi 16. 13. initium ducens, ad 27. 66. progrederitur. Hanc Commentariorum partem in Homilias sive Tractatus 55. librarii male feriati diviserunt. Recentior videtur ista divisio temporibus Vincentii Bellovacensis; quippe qui Speculi Doctrinalis libr. 18. cap. 43. libros Origenis sua extate superstites recensens, cum eos fore commemoret, qui hodieque in Editione Latina comparent, libros in Matthæum viginti sex assignat, corrupti ut dixi exemplaria fecutus, quæ totidem pro viginti quinque notabant. Interpretationis auctorem assignare proclive non est. Hieronymus in Prologo Homiliarum Origenis in Lucam scribit nec virium suarum, nec otii, neclaboris fuisse vi-

ginti quinque Tomosilius in Matthæum, quinque in Lucam, triginta duos in Johannem, A
rogante Blæsilla, Romana lingua tradere. Proinde Veteris Interpretationis in Matthæum
auctor non est Hieronymus. Minime sane audiendi Josias Simlerus, & Conradus Frisius,
ita scribentes in Epitome Bibliotheca Gesneriana: *Origenis in Matthæum Homiliae 36. ab
Hieronymo translate, inter D. Hieronymi Opera habentur: nam neque extant Homiliae 36. Oti-
genis in Matthæum, sed 35. duntaxat; neque earum Interpres Hieronymus habendus est;*
imo Hieronymo recentior est, nam sijam prodiisset ejus ætate, novam Blæsilla neutiquam
postulasset; nec ita scripsisse Hieronymus in Epistol. 65. ad Pamphach. & Ocean. cap. 2.
*Centum quinquaginta anni prope sunt, ex quo Origenes moriuitus est Tiri: quis Latinorum auctores
unquam transferre libros ejus de resurrectione, οἱ ἀγῶνες σπουδαῖς, & τόπος; Nemo igitur exi-
stimet ullam Tomorum interpretationem esse Hieronymo antiquiore. Nihilo magis Ru-
fino videtur adscribenda, quod Erasimi pace hanc ipsi attribuentis dictum velim: ille enim
in Apologia Pamphili loca quædam è Commentariis in Matthæum adducta interpretans,
non alius solum utitur verbis, quam quæ interpres iste Vetus adhibuit, verum etiam multa
quæ in eo desiderantur, repræsentavit: cum tamen in eadem Apologia loca vertens ex aliis
de promta Commentariis, quos ipse fuerat interpretatus, non alius utatur verbis quam suis,
seque sui similem in eodem loco bis vertendo ostendat. Adde stylum ab Hieronymo &
Rufiniano penitus discrepare, & recentioris ac recentioris atatis vitio & corruptela esse in-
quonatum. Gennadio quoque recentiorem esse ex eo conjicio, quod in Catalogo illu-
strum virorum non obscure significat, quæcunque Origenis Opera ab Hieronymo non
conversa suis temporibus extabant, ea à Rufino Latine redditâ fuisse. Ostendimus autem
nec Hieronymo, nec Rufino adscribi posse hanc interpretationem, unde sequitur Gennadio
quoque fuisse posteriorem. Cum ex hac autem interpretatione Thomas Aquinas in Aurea
Catena locumulta ἀναφέζει referat in versus Matthæi, posteriores verbi 13. capituli 16. perspi-
ciuum est Thoma vetustior em eam esse, talemque ejus ætate fuisse, qualis hodie circumfer-
tur. Thoma itaque antiquior est, Gennadio recentior. Propius vero ad Gennadii ætatem
accedere non levibus indiciis deprehendimus. Tomo 17. in Matth. pag. 470. hæc habet
Origenes: ἵνα τοι εἰναι ὁ αὐτοκτόνος ταῦτα κατὰ τοὺς ἱεροὺς, Καὶ ὑπερστάτη τὸν διάτοπον ὁ πατέρας, καὶ τὸν
τοῦ θεοῦ. Veritatem Vetus Interpres: *Quales sunt Hæretici, qui confundunt Patrem & Filium substantiam,*
unum dicentes esse Patrem & Filium. οἵτε αὐτοὶ reddit substantiam, quod magnam Scriptoris
antiquitatem sapit; hac enim notioν οἵτε αὐτοὶ antiqui fere Patres usurpant. Hilarius in
libro de Synodis contra Arianos tres agnoscit substantias in Trinitate, hoc est, οἵτε αὐτοὶ, οἱ
*τριάς, πρόσωπα, substantiam ab essentia distinguiens. Priscus quoque Novi Testamenti Inter-
pres locum hunc Ebr. 1. 3. ὁ, ὁ πατρὸς αὐτοῦ τὸ δέρμα, καὶ χρεωκός ἐπὶ ὑπερστάτων αὐτοῖς, reddit; οὐ*
figura substantiae ejus: nec id mutavit Hieronymus, quamvis οἵτε αὐτοὶ illi Personam videatur
significare. Nihil tamen hic affirmo; scio enim à Patribus multis substantiam ipsam, seu
naturam & essentiam Patris hic intelligi. Ad hanc Vetus ille Interpres Tract. 8. insignem
locum profert ex Evangelio secundum Ebræos. Atqui id de suo addidit; quippe quod in
*exemplaribus Græcis nusquam appareat. Ac proinde temporum illorum, quibus hoc su-
pererat Evangelium, æqualis fuit.**

Profecto Interpretis hujus ~~statem~~ investiganti alicui verisimile forsan fiet Cassiodori temporibus vixisse, ipsumque adeo esse Epiphanius Scholasticum Cassiodori familiarium & necessarium. Supra memoratæ note videntur convenire, aliaque præterea. Græcæ lingua parum consutus fuit Epiphanius, oratio barbara, dissipata, & inculta. Summa Veteris illius Interpretis barbaries, vix mediocris idiomatis Græci perititia, plane nulla in evolendis obscurioribus sententiis perspicacitas; cuius sibi conscius difficillima quæque quali consutlo prætermisit. Certe tam abnormi licentia interpretationem hanc administravit, ut mirabile sit, totas paginas detraxit, totas addidit, nec uspiam exemplar affectatus est. Verum Historiam Tripartitam ab hoc Epiphanio scriptam si quis accurate cum vetustâ illâ Origeniani in Matthæum Commentarii interpretatione confixerit, summam styli discrepantium, atque hanc multo illa inquinatiorem, & innumeris vocabulorum portentis defor-
miorem offendit. Æqualis Epiphani fuit Bellator quidam Cassiodori itidem familiaris, cujus ~~rogatu~~ multas Græcorum scriptiones, nonnullas etiam Origenis Latino sermones reperdit. Huic si quis Commentariorum in Matthæum interpretationem ad scriptam velit, non valde reputnabo. Nec multum adverfatur conjectura nostræ Cassiodori de hac interpretatione silentium, qui alias plerasque Epiphani & Bellatoris in libro de institutione divinarum Scripturarum recensuit; nam post editum hunc à Cassiodoro libellum lucubrati ea potuit.

De septem Origenis in Matthaeum Homiliis quae habentur inter eas, quas in diversis vulgo appellant, quoniam incerti sunt Auctořis, seu loco disputabimur.

XIII. Homiliae Origenis in Evangelium Lucæ triginta novem Latina editione continet

A tur. Interpretē sese professus est Hieronymus in Prologo ipsis prætexto, & in libro de scriptor. Eccles. cap. 146. Erasmus in Epistola ad Franciscum Cigalimum scripsérat has alterius cuiusdam esse videri, quam Origenis, sed in Cenfura ad libros Origenis mutavit sententiam, & verum Auctorem agnovit. Nihilominus ita dixerit: *In Catalogo tamen ita facit hujus operis mentionem (Hieronymus) ut magis videatur ex Didymo verisse. Quam enim Origenis mentionem reliqua sit, post hunc in modum loquitur: De Spiritu Sancto Didymi, quem in Latinum transtuli, librum unum, in Lucam Homilia triginta novem, in Psalmos a decimo usque ad decimum sextum tractata septem, capitulo monachi vitam, &c. Quibus ex verbis nihil aliud intelligi potest, quam aut esse Hieronymi hoc opus, aut ab eo versum ex Didymo. Hoc utrum casu an studio factum sit, nescio.* At obfervasset Erasmus pari argumēto Homiliarum duarum in Cantico auctorem revocari posse in dubium, cum in eodem Catalogi capite hæc habeat Hieronymus: *De tribus questionibus Legis Veteris, Homilia in Cantico Caſitorum duas, adversus Helvidium.* Nempe Auctoris nomen adscribere neglexit, quem aliunde satis notum esse sciebat. Addit Erasmus: *Dein quin in ceteris nihil habeatur erroris, hic multa sunt vel suspecta vel damnata.* Itane vero? nihil ne in libris *Æt. ap. 29.* in Commentariis in Matthæum, in reliquis operibus habetur erroris? Mirare Lector effrenum Erasmi in Veterum expensis scriptis, & projectam temeritatem, Modestior Merlinus, errores his Homiliis ab Origenianominis amulis aspergos asseverans: quanquam & id valde incertum. Pauculas quasdam particulas ex Origene in Lucam exhibet Julius Cæsar Bulegerus Part. 2. Diatrib. 3, p. 158. & 222. adversus Calaubonum, ex Catenis fortasse aliquibus d' promeas.

C XIV. Edibus & triginta Commentariorum in Iohannem Tomis, novem omnino superflunt; primus, secundus, sextus, decimus, decimus tertius, decimus nonus, vigesimus, vigesimus octavus, & trigesimus secundus. In Bibliothecæ Regiæ Codice hi Tomi suis notati numeris reperiuntur. Eos sicut complectitur Tomos præter decimum, & vigesimum octavum memoratus liber in Bibliothecæ Bavariæ Catalogo. At Codex Bibliothecæ Venetæ sancti Marci, licet Regii confimilis sit, nec plura habeat, à callido tamen librario in Tomo triginta duos distributus fuit, hæc arte lacunas & hiatus celare, & apud incertos dissimilare, & pro integro venditare volentes. Eo fit, ut eundem hunc esse putem, quis fuit Diegi Hurtadi, quicque simili dolo disslectus fuisse memoratur. Hanc Tomorum partitio- nem, quam securus est Ferrarius, falsam esse arguant fragmenta, quæ è quarto Tomo pro- feruntur in quarto Philocalia capite, & in quinto repertioruntur Tomo Ferrarianæ Interpretationis. Similiter è sexto Tomo particulam recitat Basilius libr. de Spiritu sancto, c. 29. Extat illa in sexto Tomo Codicis Regiæ, in octavo vero Ferrarianæ interpretationis. Codicim porro omnium ea est similitudo inter se & congruëtia, ut ex uno exemplari descri- posse esse omnes pro certo habeam. Præter superiora exigua è Tomo secundo in Iohannem particulam promit Pamphilus in Apologetico, secundam criminationem confutans. Capite quarto Philocalia fragmenta adducuntur è quarto Tomo; item capite sequenti alia fragmenta è Præfatione quinti Tomi in idem Evangelium; cuius Præfationis aliam quoque portionem in caput 25. libri sexti Historia Eusebius inferit. Ex Origene in Iohannis caput sextum laciniis quædam exiles profert Bulegerus in Disputationibus contra Calaubonum Part. 2. Diatrib. 3. pag. 251. quas cum Codices manu scripti Commentario- rum in id Evangelium non exhibeant, ex Catenis prodidisse veri absit, ille non est. Denique inter Homilias in diverso duæ habentur in Iohannem, quæ cum certum auctorem non ha- beant, paulo post suo loco veniabuntur.

E Unicum superest in Apostolorum Acta fragmentum Origenis, è quarta detraictum Ho- milia, quod capiti Philocalia septimo Basilius & Gregorius Theologus insulserunt. In Ca- catalogo librorum Illustrissimi Principis Domini Jacobi Marmoretz, quem inter Antiqui- tes Constantinopolitanæ Supplemento Bibliothecæ Gesnerianæ inservit Antonius Verde- rius, commemoratur Origenis Explicatio in Acta Apostolorum, & in Epistolas Pauli, de quib- bus nunc suo ordine agendum est.

F XV. Rufinus Heraclii impulsu viginti Tomos Commentariorum Origenis in Episto- lam ad Romanos Latinæ lingue donando suscepit: sed qua fide? sua nempe, hoc est, pe- sima: nam totum opus jam interpolatum, & aliquot voluminibus decurtatum ad medium fere partem tunc contraxisse profitetur in Præfatione ad Heraclium. Injuriam Origeni illa- tam facilius deprehendes, si fragmenta quædam lucubrationis hujus inserta Philocalia cum Rufiniana conversione configas. Aversus hanc audaciam merito Erasmus exan- descit, & falso affidam Hieronymo operis hujus interpretationem Rufino restituit. Cur Hieronymo tributa sit, Rufini astu & vafritie factum puto, qui ad declinandam facti invi- diam (male quippe audiebat Origenis nomen) & in Hieronymum, à quo sèpe Origenismi causa exigitatus fuerat, refundendam, nomen suum non apposuit, modestia factum simu- lans, quod malis artibus actum erat: *Verum ego, inquit, qui plus conscientia mea quam nomini defero,*

ORIGENIANORUM

254

defero, etiam si addere aliqua videor, & explorare que de sunt, aut breviare quo longa sunt, surari tamen A
titulum ejus, qui fund amentum operis jecit, & conseruandi adiustii materiam pr abuit, rectum non pu-
to. Sit sane in arbitrio legentis cum opus probaverit, operis meritum cui velit adscribere. Deinde in
Peroratione verba haec dolose adjecit: Ajunt enim mihi: In his que scribis, quoniam plurimam
eis tui operis habentur, dat titulum nominis tui, & scribe: Hieronymus, verbi gratia, in Epistolam ad
Romanos, Explanacionum libri. Hinc delusi bardi homines Hieronymi nomine librum præ-
scripserunt. At vel ex eo stoliditas eorum arguitur. Nam si Interpres fuisse Hieronymus,
cur voces illas, verbi gratia, addidisset, quæ declarant fictitium esse & ascitum id nomen,
non legitimum? Subiungit paulo post conversum fuisse Clementis libros; quod à Rufino
factum esse constat, non ab Hieronymo; tum ait: Satisfaciam sane in eo amicos meos; dabo it-
ulo nomen meum, auctoris nihilominus vocabulo permanente: nam Hieronymi ne putetur, Clemens B
scribatur: Hieronymu nempe, cuius nomen ascriptum supra fuxit. Eadem verutia usum
esse non semel Rufinum jam supra notavimus. In Prologo Homiliarum in Iosue senten-
tias Hieronymi & stylum referre conatus est. In Praefatione ad libros ~~ad apxam~~ nomen su-
um celavit. Ira occultando Origenismo, & traducendo Hieronymo fucum vulgo facie-
bat. Minime itaque assentior Erasmo, mangoni hujus librarios insimulanti, & ad mentes
alliciendo prætextum ab iis Hieronymi nomen censenti. Præter contractam illam & trun-
catam Rufini Interpretationem habemus Tomi primi portionem in Apologia Pamphilii;
longe verò ampliorem capite Philocaliæ 24. Aliud quoq; è Tomo nono fragmentum nobis
offerit caput ejusdem Philocaliæ nonum. Exiguum denique particulam ex eodem Opere
subministrat alio Apologia loco Pamphilus. Tomum vero, unde translata est, non notavit. C
Atque hæc cum legitimum horum Commentariorum Actorem Adamantium esse clarissi-
me demonstrant, non dubitavit tamen novitius quidam scriptor Heterodoxus hoc cipso in
suppositiorum Origenis scriptorum seriem conjicere, à Gulielmo Perkinso delulsi, qui
eos male quidem à Rufino conversos scripti, quod verisimum est; Origeni vero falso esse
tributos neutiquam cogitavit.

Brevem libri tertii in Epistolam ad Colossenses laciniam, & alias libri in Epistolam ad
Titum nonnullas Apologeticæ suo Pamphilus insulst. Hieronymus in Epistolam ad Mie-
rium & Alexandrum fragmentum afferit è tertio volumine *interpretationis* Origenis in primam
ad Thessalonicenses. Ex Homiliis in Epistolam ad Ebraeos paucula quædam descriptit
Eusebius libr. 6. Histor. cap. 25. Indidem nonnulla afferit Pamphilus diversis Apologeticis
sui locis.

Multa præterea è variis Origenis lucubrationibus fragmenta Catenæ subministrant; sed
neque locos unde illa petita sunt, indicant; nec certa est Catenarum fides, ut monuimus
alibi. Quapropter fragmentorum quæ ex iis profecta sunt, nullam hic habendam rationem
duximus. Ex iis autem excerptæ sunt multæ Origenis in varios Scripturæ libros *interpretationes*,
quæ in Vaticanae Bibliothecæ Catalogis commemorantur.

SECTIO QUARTA.

DE ORIGENIS TETRAPLIS, HEXAPLIS, ET OCTAPLIS.

I. Proponitur Epiphanius sententia de Origeni Tetraplisi, Hexaplisi, & Octaplisi. II.
Affertur propositus duarum Ebraicarum columnarum in Hexaplisi, & Octaplisi situ. III.
Quæritur, quare in Tetraplisi, Hexaplisi, & Octaplisi Theodosiū Symmachus
præcesserit. IV. Investigatur mens Eusebii de Tetraplisi, Hexaplisi, & Octaplisi. V.
Unum & idem opus fuerunt Hexapla, & Octapla. VI. Ex superioribus recentiorum
multorum errores arguuntur. VII. Editionem Interpretum Septuaginta, quæ in Hexa-
plisi habebatur, asteriscis, obelis, lemmiscis, & hypolemmiscis Origenes distinxit. Ei preterea F
quæ erat in Tetraplisi Scholia adjecit. VIII. Editionem *ad Hexaplisi* intextam emenda-
runt Eusebius, Pamphilus, primi seorsum vulgaverunt. Inde triplex illo tempore
editio *ad*, Origeniana, Eusebiana, & *ad*. IX. Eadem circiter tempestate *ad*
resarcit Lucianus, resarcit & Hesychius. Hinc quintuplex *ad* editio. X. Suas quoq;
editiones asteriscis, & obelis discriminarunt Lucianus, & Hesychius; ut & suam
ad interpretationem Hieronymus. Inquinatae sunt & vitiatae hodierna omnes *ad*
editiones.

Agæ.